

De Spirituele Sociëteit Zeeland

Platform voor Spirituele Bewustzijnsvorming

Verslag van de lezing

HET THOMAS-EVANGELIE

door

Jos Stollman

gehouden op zondag 17 april 2011
in hotel Arneville, Middelburg

De Spirituele Sociëteit Zeeland

voorzitter: Maarten Anthonise, tel. 06 22694304, e-mail: maartena@zeelandnet.nl

secretariaat: Ton Groen, Coxstraat 17, 4421 DC Kapelle, tel. 0113-343476, e-mail: secretariaat@spirsoczld.nl

fin .admin. Dick Samson, tel. 0115 617499; e-mail: dicksamson@spirsoczld.nl;

Bankrekening nr. 9191729 t.n.v. De Spirituele Sociëteit Zeeland, Kapelle

website: www.spirsoczld.nl

In het begin van de jaren '80 stuitte Jos Stollman bij toeval op het Thomas-Evangelie. Daarin ontmoette hij een Jezus die in zijn uitspraken een sterke verwantschap met Zen vertoonde. De teksten werden hem zeer dierbaar en dat leidde tot het schrijven van het boek "Zenmeester Jezus". In dit boek wordt een reflectie gegeven op de uitspraken, de "logia" van Jezus. Daarnaast is er per logion een oefening die de lering van Jezus vertaalt naar onze tijd. Hierdoor ontstaat een verdieping van het eigen leven in het "hier en nu". Jos geeft op deze zondag een kort overzicht van het vroegste Christendom en de plaats van het Thomas-Evangelie daarin. Daarna worden er een aantal logia door hem uitgelegd.

Jos studeerde in Utrecht na zijn gymnasiumopleiding. Hij raakte geboeid door spiritualiteit, mystiek, oosterse religies en filosofie. Zijn definitieve thuis heeft hij gevonden in het Zen-Boeddhisme. In Zen komen de lijnen van de christelijke mystiek en oosterse filosofie op een prachtige wijze bijeen. Hij doceert wiskunde, informatica en algemene natuurwetenschappen. Boeken van zijn hand zijn "Zenmeester Jezus" en "De Zen van het leven."

Jos heeft een prachtige reis gemaakt vanuit Limburg met de opkomende zon. Hij refereert aan de inleidende woorden van Maarten dat als wij allen een open geest zouden hebben wij in het Koninkrijk zouden zijn, zoals genoemd in het Thomas Evangelie.

Inleiding

Wetenschappelijk is bewezen dat je na een week nog drie zinnen weet van een lezing en na een jaar nog drie woorden.

Hij begint met een logion uit het Thomas-Evangelie waarvan hij hoopt dat dit blijft hangen tot over een jaar, omdat deze logion de essentie bevat.

Jezus zei: Een wijnstok werd geplant buiten de Vader en niet verstedigd. Hij zal aan zijn wortels uitgetrokken en vernietigd worden.

Jos wijst hiermee op het verschrikkelijk grote belang dat je de wijnstok in de vader plant, dat hetgene wat je nastreeft in je leven, dat dat geworteld moet zijn in de oergrond. Het gaat uiteindelijk om het planten van je leven in de oergrond.

Het hele Thomas-Evangelie gaat daarover, hoe doe je dat, hoe creëer je die open geest: awareness. Het is een lange moeizame weg. Het gevaar van woorden is dat het makkelijk klinkt, maar zo is het niet. Hoe kom je in het hier en nu, los van het verleden. Hij wil bereiken dat wij nieuwsgierig worden doordat je geraakt wordt en op een weg komt naar die open geest, de grond van het bestaan.

Context

Hij wil eerst het Thomas-Evangelie in de context plaatsen. Waar komt het vandaan, gaat het hier over dezelfde Jezus en waarom wordt dit niet in de kerk voorgelezen. Vandaag gaat het over de glorieuze intocht van Jezus in Jeruzalem (het is Palmzondag). Het meest bekende verhaal is van de ongelovige Thomas.

De persoon aan wie de teksten in het Thomas-Evangelie worden toegeschreven is Jezus. Wat wij van Jezus weten komt via de kerken. De visie van de huidige kerken gaan terug naar de grote vergadering in Nicea in het jaar 325 onder leiding van een Romeins keizer. Daar is het beeld van Jezus vastgelegd in de geloofsbelijdenis en is de visie afgesproken die door de kerken aan ons is overgeleverd. In de eerste eeuwen was die visie echter heel anders.

Visie

Wat wij nu weten van Jezus is beïnvloed door verschillende stromingen. Het beeld van Jezus en zijn leven is bepaald door de rituelen van de mysterie-godsdiensten, het geloof van het gewone volk, waarop een deel van ons christendom gestoeld is. Daarnaast hadden we de elite, de Hellenistische filosofie, herkenbaar in het christendom en de joodse achtergrond van Jezus. Deze drie hebben onze godsdienst gecreëerd.

Mithras

Heel belangrijk in het Romeinse rijk was het Mithraïsme, een cultus rondom de lichtgod Mithras, die de soldaten vanuit Perzië hadden meegebracht. Zij voerden rituelen uit waarbij de belangrijkste actie van Mithras het doden van een stier was. Uit het bloed ontstond het leven op aarde. De stier was het symbool van het kwaad dat als een krachtig dier de mens bedreigt. Er is een opschrift ontdekt uit de Mithras cultus: “*gij hebt ons verlost door het vergieten van het eeuwige bloed*” een frase die ons op een heel andere wijze is doorgegeven. Ook een rituele maaltijd van het vlees en bloed van de stier was van belang.

Van Mithras werd verteld dat hij was geboren in een grot, dat zijn geboorte werd verteld door herders in het veld en dat er drie koningen getuige waren van zijn geboorte, de plaats van geboorte werd aangeduid door een ster en de geboortedag op 25 december was. Ook dat hebben we later meer gehoord.

De Mithrascultus had ook een hemel voor de gelukzaligen en een hel voor de verdoemden, tevens was er een centrale god en na een vroom en moedig leven had je kans op opstanding uit de dood.

Er was ook een inwijdingsweg, waarin je in 7 stappen tot de open geest werd gebracht. Degene die dit volbracht werd pater genoemd. Het wordt in de katholieke kerk gebruikt, het ereteken was een muts, een mithra, later de mijter.

Veel verhalen rondom Jezus zijn dus niet bedacht binnen de kerk, maar zijn overgenomen uit de Mithrascultus.

Andere elementen werden daar nog aan toegevoegd, want zo werd Orpheus als goede herder vereerd. De bekende en overal in de klassieke wereld aanbeden Asklepios, zoon van Apollo, werd vereerd als de God van de geneeskunde en als redder en zoon van God betiteld. Er werd van hem verteld dat hij als mens geïncarneerd was, zieken genas en doden opwekte. Hij verscheen na zijn dood aan zijn leerlingen en voer ten hemel.

In het jaar 307 nog werd de Mithrascultus onder keizer Diocletianus tot staatsreligie van het Romeinse Rijk verheven terwijl het christendom al aan het groeien was.

Aan het eind van de 4e eeuw wordt door Keizer Theodosius het christendom tot staatsreligie verheven. De Mithrascultus is naadloos opgegaan in het jonge Christendom. Dat is de vorm zoals die aan het begin van de 4e eeuw in Nicea is vastgesteld.

Het Hellenisme

Het christendom zag zich voor het probleem gesteld dat ze aanvaardbaar moest zijn voor de intellectuele elite. Hetzelfde probleem als het Jodendom had ondervonden in de 1ste eeuw.

Alexandrië is het centrum van wetenschap en filosofie rond het jaar 0. Deze cultuur werd van leraar op leraar overgebracht en verspreid. Veel wetenschappers kwamen hier naartoe. Philo van Alexandrië is een joods geleerde en hij heeft een zelfde weg bewandeld als vele anderen die het Christendom aanvaardbaar wilden maken en wilde verbinden met de Griekse filosofie. Philo heeft dit geprobeerd voor de Joodse filosofie, na hem hebben de Apologeten (vroeger kerkvaders) dit ook gedaan.

Logos

Centraal in de Griekse filosofie was het begrip van de logos, het oerbeginsel waar alles uit voortkomt. Justinus de Martelaar heeft rond 150 die logos met het christendom verbonden en gezegd dat de logos zich openbaart op de beste en meest uiteindelijke manier in het christendom.

Enkele tientallen jaren later plaatste Clemens van Alexandrië dat nog dichter naar Jezus toe in de geest van het Johannes-Evangelie waarin de eerste pogingen om die logos met Jezus te verbinden al waren verwoord.

Het begin van het Johannes-Evangelie, dat is geschreven rond het jaar 100 waarin de Grieks filosofische invloed herkend wordt - door *'In den beginne was het woord (logos)'* - is pure Griekse filosofie. Op deze manier was Jezus al verbonden met het logos-begrip.

Joods

Deze elementen moet je eigenlijk kennen om te kunnen zien hoe wij tegen zo'n figuur als Jezus aankijken. Daarbij was er ook nog het feit dat Jezus een Jood was. Als je je verdiept in het Jodendom in de 1e eeuw, dan zie je ook daar een enorme versnippering. Er was niet één Joodse visie. Met het Jodendom is hetzelfde gebeurd als met het christendom wat rond 324 door een nauwe sluis is gegaan tijdens het concilie van Nicea waarbij een heleboel ideeën verketterd zijn en verbannen, waardoor je het idee krijgt dat er maar één christendom was.

Het Jodendom onderging ditzelfde rond het jaar 70 tijdens de grote Joodse opstand in het Romeinse Rijk. Deze werd neergeslagen en een groot deel van de Joden verspreidden zich wereldwijd. De Farizeeërs bleven over en zij droegen het Jodendom uit met een totaal andere visie op het Oude Testament en de godsbeleving dan de Sadduceeën. De naam Farizeeër is zeer bekend en komt regelmatig in de evangeliën voor omdat het christendom als enige concurrent het Jodendom van de Farizeeërs had. De polemieken in de evangeliën is dan ook tegen de Farizeeërs. Andere ideeën waren al verdwenen.

De Sadduceeën concentreerden zich op de wet van Mozes en geloofden niet in de opstanding na de dood. Volgens hen was er maar één leven, de ziel vergaat met het lichaam. De mens heeft een vrije wil en God belooft en straft in **dit** leven.

De Farizeeërs waren sterk aanwezig rond de tijd van Jezus (1ste eeuw v.C. en n.C.). Zij geloofden in onsterfelijkheid van de ziel en het dualisme van goed en kwaad. Ze hadden de ethiek van de liefde overgenomen van Pythagoras, de Agape stond centraal, net als bij Jezus. Zij verwachtten de Messias, wat bij de Sadduceeën niet aan de orde was.

Naast de Farizeeërs waren er verschillende stromingen die op een Messias wachtten.

Dit had te maken met onzekere tijden waarin iedereen zat te wachten op de grote bevrijder.

Joodse achtergrond is dus moeilijk te duiden bij heel uiteenlopende stromingen. Waar vaak naar wordt verwezen bij Jezus is de stroming van de Essenen, een ascetische gemeenschap die rond 160 v.C. is ontstaan door mensen die zich afzonderden van de maatschappij. Zij leefden in een sterke gemeenschap waarbij de Agape centraal werd gesteld. Deze stroming is in 68 uitgeroeid door de Romeinen.

Wat wij kennen is afkomstig vanuit het Farizeïsme.

Bronnen – vier evangeliën

Nu gaan we over naar de bronnen die ons informeren over Jezus.

We putten daarbij uit de vier evangeliën zoals wij ze kennen.

Er zijn misschien wel 100 evangeliën geschreven en in de loop van de tijd ontdekt. Er zijn er vier door de kerken verspreid en dat hebben we te danken aan personen die in de 2e eeuw bepaalde keuzes hebben gemaakt op bepaalde gronden.

Deze bronnen zijn eigenlijk heel lang kritiekloos benaderd. In de 19e eeuw wist de heer Tischendorf in 1844 op de berg Sinai in het Catharinaklooster de hand te leggen op een heel oud handschrift van het complete Nieuwe Testament uit de 4e eeuw. Tot dan toe was het oudste handschrift dat wij binnen de kerken kennen de Codex Vaticanus, die in het Vaticaan werd bewaard (eveneens uit de vierde eeuw).

Deze twee oude handschriften werden vergeleken en men kwam tot een schitterende ontdekking, het evangelie van Marcus bleek in de nieuw gevonden tekst veel korter te zijn. Het verrijzenisverhaal ontbrak. Bij Johannes ontbreekt het verhaal waarbij de kerk aan Petrus wordt toevertrouwd. Er bleken 3000 verschillen te bestaan tussen de twee handschriften. Men kwam tot de conclusie dat de teksten mensenwerk waren. De studie van die teksten was geen godslastering zoals beweerd, maar brengt ons op het spoor van wat er geweest kan zijn.

Marcus-Evangelie

Vanaf dat moment werd er wetenschappelijk onderzoek verricht wat leidde tot het beeld wat nu algemeen wordt aanvaard: het Marcus-Evangelie is kort na het jaar 70 samengesteld, waarschijnlijk in Rome. Daarin wordt sterk gefocust op het lijden van Jezus als een soort troost voor de christengemeenschap die onder Nero had blootgestaan aan vervolging.

Mattheus- en Lucas-Evangelie

De evangeliën van Mattheus en Lucas plaatst men tussen het jaar 80 en 85.

Het zijn geen onafhankelijke verhalen. Ze worden (samen met Marcus) de synoptici genoemd, samen kijkend naar de figuur Jezus.

Mattheus & Lucas hebben als bron niet alleen het evangelie van Marcus gebruikt maar hebben daar een aantal uitspraken van Jezus aan toegevoegd. Bij beiden zijn die uitspraken vaak letterlijk in overeenstemming. De geleerden hebben gedacht dat Mattheus en Lucas naast het Marcus-Evangelie eenzelfde bron hebben gebruikt. Deze bron werd Q (van Quelle) genoemd. Daarnaast hebben ze ook nog wat eigen materiaal verwerkt en wat accenten verlegd omdat ze een eigen doelgroep hadden. Het is belangrijk dat je doelgroep begrijpt waar het over gaat en dat ze zo bereikt worden.

Mattheus had de intentie om de Joden te overtuigen dat Jezus de Messias was. Hierbij gebruikt hij verwijzingen naar het Oude Testament.

Lucas schreef het evangelie voor heidenen, de niet Joden. Die hadden geen boodschap aan verwijzingen naar het Oude Testament, want dat kenden ze niet. Dus hij legde de nadruk op de wonderen van Jezus, om Jezus een goede concurrent te maken van Orpheus en Asklepios en andere godheden.

Johannes-Evangelie

Helemaal los daarvan staat het evangelie van Johannes, dat wordt samengesteld rond het jaar 100. Er zitten veel invloeden in van de Griekse filosofie. Bij vergelijking van de verhalen kom je ook tegenstrijdigheden tegen en is het heel wonderlijk dat die vier verhalen in één boek zijn geplaatst.

In het begin van de 2e eeuw was het Johannes-Evangelie niet wijd verspreid. Het werd zelfs als “kettters” weggeschoven en stemde niet overeen met de andere evangeliën. Bij het samenvoegen van de canonieke evangeliën in de 2e eeuw is het Johannes-Evangelie toegevoegd omdat de samensteller van deze canon, Irenaeus, in de Johannestradiatie gevormd was.

Paulus

Naast deze bronnen hebben we nog een andere bron die ouder is. Dat is Paulus. Hij schrijft zijn brieven vanaf het jaar 60-65. Dit gaat vooraf aan de geschreven evangeliën. Het is Paulus die heeft zorg gedragen voor de visie op Jezus zoals wij die kennen. Het Christendom zou eigenlijk Paulinisme moeten heten, zo sterk was zijn invloed. Het zijn vooral ideeën die Paulus op Jezus heeft gelegd.

De term christendom komt pas in de 2e eeuw op in Antiochië binnen het Palestina van die tijd nadat de joodse christenen hadden moeten uitwijken. Paulus bracht Jezus naar voren als de Messias, dit betekent in het Hebreeuws gezalfde en in het Grieks Christos. Nadat de titel Christos aan Jezus wordt verleend komt het woord christendom op.

Thomas-Evangelie

Op het moment dat Paulus zijn eerste brieven schrijft is Jezus al 30 jaar dood. Er zit een enorm gat tussen. Het Thomas-Evangelie zit hiertussen. Dit evangelie werd gevonden in een kruik bij Nag Hammadi tezamen met een heleboel gnostische geschriften uit de 2e eeuw.

In eerste instantie werd het allemaal op een hoop gegooid, ook omdat de kerk daar baat bij had en hebben zij dankbaar gebruik gemaakt van de mogelijkheid om het als onecht, jonger dan Johannes en als niet canoniek weg te schrijven. Later onderzoek heeft echter aangetoond dat we bij Thomas voor een heel groot deel teruggaan tot ongeveer het jaar 50.

Het Thomas-Evangelie bestaat uit uitspraken van Jezus en het lijkt daarin op de bron Q.

Er worden twee lagen onderscheiden, te weten Q1 van rond het jaar 50 voor Paulus en Q2, waar al vroege ideeën van Paulus bij zitten.

In Q1 zitten uitspraken die we ook in het Thomas-Evangelie terugvinden, die dezelfde geest ademen, zoals de zaligsprekingen en de koninkrijkparabels.

Als we gaan reconstrueren hoe Jezus uit al deze bronnen tevoorschijn komt dan kunnen we verschillende fases onderscheiden.

Fases

Fase 1 is die van wijsheidleraar. Een persoon die wijsheid doorgeeft aan zijn leerlingen maar zelf niets claimt van godheid of messianisme. Het gaat hierbij om de nabijheid van het koninkrijk in spirituele zin.

De hele boodschap van het Thomas-Evangelie zou je kunnen samenvatten als: het Koninkrijk is er al, maar je moet het leren zien. Dus de nabijheid van het Koninkrijk gedacht in het hier en nu, bij jou, rondom jou aanwezig.

Fase 2 is Paulus. Hij heeft een verwachting van een wereldrechter die al snel terug zal komen. Dit kan je zeker zien in de eerste brieven van Paulus. Aan de Thessalonicenzen vermaant hij de gemeente om actief in het leven te blijven staan en niet op de lauweren te rusten totdat de Messias komt. Hij zegt dat Jezus snel terug komt. Het is de Farizeese gedachte: de wereldrechter komt.

Het gaat dus niet meer om de nabijheid van het Koninkrijk in spirituele maar in de temporele zin, Jezus komt spoedig terug.

Fase 3 is die van wonderman voor de heidenen. Om de concurrentie aan te gaan met andere wonderdoeners en de verhalen die daarover de ronde deden.

Fase 4 is de verrijzenisgedachte. Omdat Jezus' terugkomst uitblijft, maakt Paulus een ommezwaai en gaat hij verkondigen dat hij al teruggekomen is.

Verrijzenis

Rond het jaar 50 vindt er een apostelconcilie plaats om te bespreken of de leer van Jezus verspreid mag worden onder de niet besnedenen. Jezus was een Jood en zijn volgelingen ook. Het was eerst een stroming binnen het Jodendom. Paulus pleit voor verspreiding. Het aspect van wonderman wordt belangrijk.

Paulus maakt een ommekeer om de nabijheid in temporele zin omdat de wederkomst van Jezus uitblijft. Hij zegt later dat Jezus al is teruggekomen en de verhalen van de verrijzenis worden dan rondverteld.

De verhalen in de evangeliën spreken elkaar hierover tegen. In het begin was hierover geen consensus over. Dan wordt aan Jezus “gezalfde” (Messias) toegekend. Dit was zo’n centraal dogma dat het een van de belangrijkste dogma’s in de kerk is geworden naast het geloof in Jezus, het geloof in zijn verrijzenis.

Dit is krachtig verwoordt in het Johannes-Evangelie.

Johannes versus Thomas

Elaine Pagels en andere onderzoekers hebben vastgesteld dat het Johannes-Evangelie met een bepaald doel is geschreven. Dit doel was om het Thomas-Evangelie te weerleggen. Op zich was dat een belangrijke doelstelling want het Thomas-Evangelie was in de eerste eeuwen een heel bekend geschrift. Er zijn hier meer snippers van ontdekt dan van alle andere vier evangeliën samen. Het was een geduchte concurrent. Het is waarschijnlijk niet door Thomas zelf geschreven maar door één van zijn volgelingen die bij de eerste christengemeente was betrokken. De volgelingen zaten in Syrië omdat bij de val van Jeruzalem alle Joden behalve de Farizeeërs weggevlucht waren. Zij waren de eerste Hebreeuwse christenen, toen nog een joodse gemeente en woonden rond Edessa, net buiten de Romeinse grenzen.

In diezelfde streek zaten de Johannes-volgelingen en in die regio is ook het Johannes-Evangelie ontstaan. Johannes was een concurrent omdat de visies van Johannes en Thomas tegengesteld waren over de opstanding en spirituele beleving. Bij Johannes draait alles om Jezus.

In het Johannes-Evangelie moest een passage komen waar met Thomas de vloer werd aangeveegd. Dat is de passage van kom hier en leg je hand op mijn zijde (de ongelovige Thomas).

Geloof in de fysieke opstanding, polemieken van Johanneschristenen naar Thomaschristenen is door het Johannes-Evangelie subtiel aanwezig. De nadruk ligt op de grote tafelrede bij het laatste avondmaal waar Jezus de uitspraak doet: *ik ben de weg, de waarheid en het leven en je komt alleen tot het heil door te geloven in mij*. Dat zegt hij tegen Thomas.

In het Johannes-Evangelie staat de licht- en leven symboliek centraal en wordt daarmee ook het meest spirituele evangelie genoemd. Precies zoals licht en leven in het Thomas-Evangelie centraal staan. Maar de boodschap in het Thomas-Evangelie is dat je je heil vindt door de weg naar binnen, in jezelf te gaan en dat die weg voor iedereen is weggelegd. Volgens het Johannes-Evangelie kan dat alleen door Jezus.

Tweede eeuw

De 2e eeuw was heel beslissend. Er waren nog heel veel stromingen met heel veel verschillende visies.

Irenaeus, bisschop van het huidige Lyon, één van de eerste grote systematische theologen, heeft veel geschreven tegen alle ketterse stromingen uit die tijd. Juist door hem kennen we die stromingen. Hij bepaalt zich tot een afgebakende leer. Hij is groot geworden als leerling van Polycarpus in klein Azië. Polycarpus stond in de Johannestradietie en heeft Irenaeus daarvan

doordrongen. Het Johannes-Evangelie was toen helemaal niet populair en hij heeft gekozen voor een canon van vier levensverhalen, Marcus, Mattheus en Lucas. Thomas en de anderen werden op een zijspoor gerangeerd. Bij de vraag aan hem waarom er vier zijn heeft hij gezegd dat er ook vier windstreken zijn. Hij heeft hard zijn best moeten doen om het Johannes-Evangelie geaccepteerd te krijgen.

Vierde eeuw

In de 4e eeuw tijdens Keizer Constantijn ontstaat er weer een Romeins Rijk en om dat stevig te grondvesten kwam er een religie met een God die voor iedereen toegankelijk was. Het Mithraïsme viel af en hij liet zijn oog op het christendom vallen. Hij liet alle zienswijzen bij elkaar komen in het maandenlange concilie van Nicea. Ze zijn elkaar flink in de haren gevlogen en de grootste strijd was tussen de Arianen, die de Vader groter achtten dan de Zoon en de stroming uit het Johannes-Evangelie waar God-Vader-Zoon een zijn. Na een stemming is besloten dat Jezus gelijk is aan de Vader. Zo is de geloofsbelijdenis ontstaan. Het heeft nog tot het eind van de eeuw geduurd voordat andere stromingen – vaak met harde hand - uitgebannen waren.

De Middeleeuwen zijn eigenlijk in 390 begonnen, toen de fanatieke christengemeente van Alexandrië de grote bibliotheek van Alexandrië in rook lieten opgaan, waardoor heel veel wijsheid verloren is gegaan. Gelukkig is er via de verlichte Islam nog veel van bij ons terug gekomen. In de vroege middeleeuwen was de Islam de verlichte religie en het Christendom de achterlijke godsdienst.

Nag Hammadi

In 376 verkondigde de bisschop van Alexandrië dat alle andere geschriften behalve die van de canon, verbrand moesten worden. In het klooster vlak bij Nag Hammadi zijn toen een heleboel geschriften, waaronder het Thomas-Evangelie, in een kruik verstopt, in de hoop dat het over zou waaien. Die kruik is daar blijven liggen tot 1945. Het is nog helemaal niet zo gek dat het daar al die tijd is blijven liggen omdat het om onbewerkte teksten gaat. De andere teksten zijn vaak bewerkt en aangepast in de loop van de tijd. De visie van het Thomas-Evangelie is bewaard gebleven. Er ligt een verzameling uitspraken die ons dicht brengen bij wat wellicht de persoon Jezus heeft verkondigd.

Laten we nooit te hard oordelen, het Thomas-Evangelie zegt dat goed en kwaad oordelen van ons zijn. De val uit het paradijs ontstaat doordat je gaat snoepen van de boom van goed en kwaad. Oftewel, zodra je gaat oordelen, val je uit het paradijs.

Irinaeus had redenen om de vele wildgroei die er was te beperken. Hij maakte zich grote zorgen om niet op een dwaalspoor te raken.

Jezus als Zenmeester

Jezus in het Thomas-Evangelie, wijsheid leraar en Zenmeester.

Jos leerde het dit evangelie kennen toen hij al met Zen besmet was geraakt. Zen is zijn thuis. Hij herkende in Jezus van het Thomas-Evangelie zoveel van het prototype van de Zenmeester, dat hij het ontzettend frappant vond. Zen ontstaat in China in 600. Jezus wist daar niets van. Hij leefde in Nazareth en is daar waarschijnlijk geboren. Het verhaal over Bethlehem heeft de maken met de verbinding met David.

Vlakbij Nazareth lag de hoofdstad van Galilea. In 4 v.C. wordt na de dood van Herodes een opstand van de joden neergeslagen en de stad opnieuw opgebouwd. In Sepphoris kwamen heel veel culturen bij elkaar. Er was al een Boeddhistisch klooster in Alexandrië. Jezus kan daar in contact zijn gekomen met Boeddhistische ideeën.

De manier waarop hij met de leerlingen omgaat is als die van een Zenmeester. Maar in zijn tijd heette zo iemand een mystagoog. Dat is degene die de ingewijde begeleidde op hun weg naar binnen. Hij had uitsluitend een begeleidende taak om zijn leerlingen contact te laten maken met hun innerlijke bron.

Hij begeleidt je op weg naar binnen. Die moet je gaan, samen met de weg naar buiten vormen ze je tot de mens met open ogen in de wereld, een open geest.

Daarbij zie je echt de trekjes van de Zen-leraar, bij vragen wijst hij de vrager naar zichzelf terug. Hij wijst ook steeds naar het hier en nu. Het gaat niet om het verleden, maar om met die open geest in het hier en nu te staan. Wat heel wezenlijk is voor iedere spirituele weg, is dat zelfkennis de bron is waaruit je zal moeten putten, de weg naar de Vader. Het Thomas-Evangelie opent daarmee en komt daar steeds op terug.

Alle dualisme wordt hierin afgewezen. Dat staat in schril contrast tot het gnosticisme in de 2e eeuw.

Jesus geeft aan midden in het leven te staan vanuit de bron. Er is één werkelijkheid, er is geen goed en slecht. Wij zien bepaalde aspecten daarvan. Wat we niet begrijpen moeten we niet beoordelen.

PAUZE

Het Thomas-Evangelie

Jos begint te zeggen dat het verhaal dat hij voor de pauze heeft verteld gaat over loslaten. Wij hebben een beeld van Jesus dat er heel diep in geheid is vanaf onze jeugd. Hij heeft de hele geschiedenis van het christendom op de website gezet zodat iedereen het kan lezen.

We kunnen Jesus achter ons laten en het is niet belangrijk wie het Thomas-Evangelie geschreven heeft. Het gaat niet om de boodschapper, maar om de boodschap. Hij wil er nu enkele dingen van laten proeven. Als je er eenmaal mee begint word je erin gezogen en zet het je ook op de weg van meditatie. Hij weet nog dat toen hij bezig was om hierover een boek te schrijven en dat hij zich afvroeg of het wel nodig was om er woorden aan te besteden. Hij werd door Maarten Houtman (een bekende Nederlandse zenleraar) geadviseerd het te doen met de opmerking dat hij vanzelf voorbij de woorden zou raken en dat is ook zo gegaan. Het is een proces van jaren. Hij heeft reflecties geschreven zoals het in hem weerspiegelde met zijn Zen achtergrond. Het zijn echter zijn perspectieven en hij hoopt dat iedereen zijn eigen perspectief vindt, daar zijn de oefeningen voor bedoeld.

Het begin is al zo wezenlijk. Wie de betekenis van deze woorden vindt, zal de dood niet smaken. Daar wordt al verwezen naar de eeuwigheidswaarde die achter de woorden zitten en betreden we het domein waarbij de dood geen rol speelt.

In Logion 3 beschrijft hij in het kort het pad dat je moet gaan.

Jesus zei: 'Als zij, die u trachten mee te slepen, tot u zeggen: 'Zie, het Koninkrijk is boven de aarde' dan zullen de vogels u voor zijn. Als ze tot u zeggen: 'Het is onder de aarde', dan zullen de vissen in de zee u voorgaan.

Maar het Koninkrijk is binnen in u en het is in uw zien. Wie zichzelf kennen, zullen het vinden; wie zichzelf kennen, zullen weten dat zij zonen zijn van de Levende Vader. Maar als u zichzelf niet zult kennen, dan leeft u in armoede en bent u die armoede."

Jos heeft dit zelf vertaald omdat hij vindt dat je zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke bron moet blijven. Hij heeft geprobeerd zo letterlijk mogelijk te vertalen. Anderen gingen daar vrijer mee om. Jos vindt het zo mooi dat hij zegt dat wat buiten je is binnenkomt op de manier

waarop je er naar kijkt. Dus het gaat om het zien, door het te filteren komt het binnen. De letterlijke vertaling biedt dan de meeste diepgang.

Hij noemt nog zo'n kernlogion als voorbeeld, logion 42.

Jezus zei: Kom tot zijn terwijl je voorbijgaat.

Meestal wordt het vertaald als 'wordt voorbijganger'. In het voorbijgaan wordt het loslaatproces onder woorden gebracht en dit is heel wezenlijk op de weg naar binnen.

Het staat er nog mooier. Letterlijk staat er: kom tot zijn terwijl je voorbijgaat.

Jos schrijft hierover in de reflectie:

De kortste uitspraak van Jezus in dit evangelie is een heel bijzondere. In dit logion ligt een totaalbeschrijving van de tocht die we ondernemen. Het brengt een koppeling tot stand tussen het eeuwige (het 'zijn') en het vergankelijke (het 'voorbijgaan'). In het Koptisch-Griekse woord 'voorbijgaan' zit een tweeledige betekenis. Enerzijds is het 'ergens aan voorbijgaan, verdergaan', anderzijds betekent het 'een einde nemen, voorbijgaan'. Het beschrijft in één woord het vergankelijke van de dingen waarmee je bezig bent en tegelijkertijd je eigen vergankelijkheid.

Hij werd door dit logion speciaal geraakt vanwege zijn Zen achtergrond. Eén van de kernuitspraken van de Zentradi tie, verwoord in de Hartsutra, vormt een samenvatting van die sutra en dan zie je hoe Grieks en Sanskriet bij elkaar komen. Daar wordt de zogenaamde 'grote mantra' afgesloten met daarin hetzelfde Koptisch-Griekse woord erin, parage. Gate, gate, paragate, parasamgate, Bodhi, svaha! Dit wordt door de Zen monniken dagelijks uitgesproken en betekent, gegaan, gegaan, voorbijgegaan, zelfs aan het voorbijgaan voorbijgegaan. Het totale loslaten en ook het idee van het loslaten weer loslaten. Dat lijkt tot bodhi, ontwaken, en svaha, heil.

Dezelfde kernboodschap zit dus in het Zen Boeddhisme en in het Thomas-Evangelie: het voorbijganger zijn niet alleen in je ideeën, maar ook in het handelen.

Dat leidt weer naar een bekend verhaal van de voorbijganger van Jezus uit de canonieke evangeliën.

Als je het Thomas-Evangelie leest en je kent de canonieke evangeliën, dan ga je door een laag heen kijken en zie je de boodschap terug met een commentaar van de evangelist dat Jezus in de mond wordt gelegd.

Het is het verhaal van de Barmhartige Samaritaan. Er ligt iemand gewond op de weg. Er komen een priester en een Leviet voorbij die er met een grote boog omheen lopen omdat ze hem niet willen aanraken, hij zou onrein zijn. Dat komt omdat ze belast zijn met ideeën daarover en daardoor niet in het hier en nu aanwezig zijn. Er komt een Samaritaan voorbij die niet belast is met die ideeën. Hij helpt de man, brengt hem onder en gaat weer verder. Hij handelt naar wat nodig is, maar blijft voorbijganger in zijn leven zodat hij weer verder kan en onbelast zijn weg kan vervolgen. Het is een schitterend verhaal over hoe je ideeën je belemmeren.

Over het hier en nu zegt Jezus ook wat in het evangelie. Logion 91

Zij zeiden tot hem: Zeg ons wie u bent, opdat wij in u kunnen geloven. Hij zei tot hem: Jullie lezen het gezicht van de hemel en de aarde, en wat bij jullie aanwezig is, kennen jullie niet, en dit gunstige ogenblik kunnen jullie niet lezen.

Dit antwoord is de weg waarop je ware kennis kunt vinden. Het is het antwoord van de wijzen uit alle tijden. Niet in het onderzoek van hemel en aarde, natuurkunde of

sterrenkunde, psychologie of biologie. Het antwoord vind je uitsluitend in het hier en nu. Het hier is wat bij jullie aanwezig is en het nu is dit gunstige ogenblik. Jezus kleurt daarmee de begrippen in en geeft aan wat de relatie tot ons is. “Hier” heeft alleen betekenis als er een relatie is tussen hier en wat er zich aan je voordoet. Het gaat om een echt aanwezig zijn met het element aandacht voor de poort naar verwerkelijking van je diepste grond.

Op soortgelijke wijze geeft Jezus invulling aan het ‘nu’. Hij noemt het ‘dit gunstige ogenblik’ (in het Grieks-Koptisch ‘kairos’). Hiermee geeft hij dit moment een bepaalde geladenheid mee. Er ligt een kans op dit moment, dit moment is gunstig voor je en ieder moment is dat. Je hoeft niet te wachten op een speciale gelegenheid, dit ogenblik nu is gunstig. Het gaat niet om uiterlijke omstandigheden die gunstig moeten zijn om de gelegenheid waardevol te maken. De instelling waarmee je ieder moment tegemoet treedt, bepaalt de waarde voor jou. Het is weer de open geest waar Maarten het in het begin over had. Daar draait het voortdurend om.

Een mooie Zen-parallel met het Thomas-Evangelie is het gebruik van de koan. De koan is een uitspraak van een Zenmeester die je met je denkende brein niet kunt snappen. Het is de bedoeling om het denken te stoppen, eraan voorbij te gaan. Sommige logia van het Thomas-Evangelie hebben dat karakter ook.

Dat is bijvoorbeeld Logion 97

Jezus zei: Het Koninkrijk van de Vader is vergelijkbaar met een vrouw die een kruik droeg, gevuld met meel. Terwijl ze over de weg liep, ver van huis, brak het oor van de kruik. Het meel ledigde zichzelf achter haar op de weg. Ze merkte het niet op, ze was zich van geen ongeluk bewust. Toen ze haar huis bereikte, zette ze de kruik neer en ontdekte dat hij leeg was.

Als je dit de eerste keer leest, begrijp je het niet goed. Weer een juweel van een parabel. De vrouw draagt een kruik, gevuld met meel. De kruik wordt op de schouder of op het hoofd gedragen en die plaats verwijst al duidelijk naar ons hoofd. Het meel is, zoals in de vorige logion, een beeld van het wereldse, in dit geval het denken dat zich immers in ons hoofd afspeelt.

Voor Jos is dat een wezenlijke aanpak geweest om in de context steeds mee te nemen. Het is een soort golfbeweging in het evangelie en komt steeds op een nieuwe subtiele manier met andere invalshoeken weer terug.

De volgende zin is schitterend in zijn beeldspraak. De vrouw loopt over de weg, ver van huis. Alleen als je ver weg bent van al je bindingen, dus los van je gehechtheden, kan er gebeuren wat hier plaatsvindt. En wat gebeurt er? Het oor breekt van de kruik. Nu is dit ook in het Koptisch hetzelfde woord ‘oor’ als gebruikt werd in het vorige logion, dat eindigde met de vermaning: Wie oren heeft, laat hem horen. Dat oor breekt hier open. Er vindt dus een doorbraak plaats in het luisteren. Dit is de persoon die vanaf nu hoort!

Wat volgt is heel mooi: “Het meel ledigde zichzelf”.

Je komt op een punt waar je wil je niet verder brengt. Je wil versterkt alleen je ego. Hier is duidelijk geen sprake van een wilshandeling, maar het gebeurt vanuit zichzelf. De gedachten vloeien weg, het denken verliest zijn greep op de persoonlijkheid. De volgende zin benadrukt deze onopzettelijkheid nog eens extra. Ze is zich er niet van bewust dat het gebeurt, het proces voltrekt zich automatisch als gevolg van het doorbrekende luisteren. Overigens zou ze zelf de gebeurtenis nu nog als een ‘ongeluk’ bestempelen. Hoe vaak blijkt in ons leven niet dat vermeende tegenslag zich later ontpopt als een grote zegen?

En dan komt ze thuis en ontdekt daar waar al het vertrouwde om haar heen is, dat zij dezelfde niet meer is. Gehechtheid en afhankelijkheid, haar hele verleden dat ze meestorde in haar hoofd, is verdwenen. Ze is thuis en vrij. En dat verhaal vertelt Jezus over een vrouw!

Jos hoopt dat deze paar juwelen het publiek heeft uitgenodigd om het Thomas-Evangelie verder te verkennen. Hij keert daarvoor even terug naar het eerste Logion waarin Jezus zegt: *Een wijnstok werd geplant buiten de Vader en niet verstevid. Hij zal aan zijn wortels uitgetrokken en vernietigd worden.*

Alleen als je je eigen weg gaat en de wijsheid diep in jezelf zoekt dan zal het bekliven en niet uitgetrokken worden. Dus als je het Thomas-Evangelie omarmt ga daarmee dan je eigen weg en nooit het pad of de wijsheid van een ander.

Vragen

- 1) *Jos, jij zei ons dat sterrenkunde je vak is. Je hele verhaal gaat over ons mensen, ons zijn. Als je naar de sterrenkunde kijkt weet je dat wij mensen een atoom zijn in het geheel. Waar hebben we het dan over? Hoe verhoudt zich dat tot grootheden als ons heelal.*

Antwoord

Wij zijn een oneindig klein stofje in het heelal, maar op dat stofje is een bewustzijn ontloken dat in staat is om over het heelal na te denken. Dat is fantastisch. Een stofje dat bewust wordt van het heelal en zichzelf. Een grandioos mysterie van onze schepping.

Jos is sterrenkunde gaan studeren omdat hij wilde weten hoe de wereld in elkaar zat om diep in de relativiteit- en kwantumtheorie tot de ontdekking te komen dat wat zich onder je handen bevindt verdampt en ongrijpbaar is. Natuurkunde geeft je een schitterende inkijk in de ongrijpbaarheid van de werkelijkheid, dat je aan het stoffelijke voorbij moet om meer te begrijpen.

- 2) *Je zei eerder dat je je alleen maar man voelt als je dit of dat doet. Het gaat erg veel over mannen en horen vrouwen daar ook bij?*

Antwoord

Jos refereert aan de laatste logion over de kruik met meel. Jezus plaatst dit bij een vrouw. Als je naar Jezus kijkt en de vrouwen om hem heen, waarbij zelfs een evangelie aan Maria Magdalena is gewijd, is er nadrukkelijk veel plaats voor vrouwen. Het allerlaatste logion 114 is anders, maar valt eigenlijk buiten de boot. Logion 113 is eigenlijk de afronding.

Jezus schrijft over de eenwording binnen en buiten over mannelijk en vrouwelijk, uiteindelijk is het allemaal één. Zoals yang en yin in het grote TAO een geheel vormen.

- 3) *Hoe wordt door Thomas de plaats van Maria Magdalena beschreven in het leven van Jezus.*

Antwoord

Het Thomas-Evangelie is geen levensbeschrijving. Er worden geen personen geduid. Er is niets te zeggen over Maria Magdalena vanuit het perspectief van het Thomasevangelie.

- 4) *Dick stelt in zijn laatste mail een vraag over te behandelen logion gezien in het perspectief van de schietpartij in Alphen aan de Rijn en of grotere schaal Japan.*

Antwoord

Dit is intrigerend en gaat over de vraag van het lijden van de wereld. Daar worden wij altijd mee geconfronteerd. Hij wil logion 83 erbij halen, vooral ook het gedicht van de zen monnik Thich Nath Hanh, waarbij mooi wordt gesproken over de tegenstelling van donker en licht in onze wereld.

Hierbij wil hij tevens een sterrenkundig perspectief aanhalen inzake de aardbeving in Japan. Er zitten altijd twee kanten aan de medaille, donker en licht horen bij elkaar.

Onze aarde is geologisch actief met soms rampzalige gevolgen. De geologische activiteit is nodig voor het ontstaan van complex leven. Het is een belangrijke schakel in de koolstofcyclus in onze wereld en die dynamiek is nodig geweest voor het ontstaan van leven. Er was geen mens geweest die slachtoffer kon zijn van de aardbevingen als er geen bevingen zouden zijn. De cirkel is daarmee rond.

Jezus zei: De beelden zijn geopenbaard aan de mensen en het licht dat erin is, is verborgen in het beeld van het licht van de Vader. Het zal openbaar worden en het beeld ervan zal verborgen door het licht.

Diep in ons is het Koninkrijk verborgen. Het licht van dat rijk zien we niet rechtstreeks, alleen het stoffelijk gemanifesteerde beeld is voor onze ogen zichtbaar. Dat beeld is wel afkomstig uit dat licht, aan dat beeld ligt die andere dimensie ten grondslag, het is er de diepste realiteit van.

Deze woorden van Jezus doen denken aan de ‘mythe van de grot’ zoals we die vinden bij Plato. In die mythe wordt onze visie op de werkelijkheid vergeleken met het wereldbeeld van mensen die als gevangen in een onderaardse grot vertoeven, zodanig vastgeketend dat zij alleen voor zich uit kunnen kijken. Achter hen brandt een vuur en daar voorlangs worden voorwerpen gedragen. De gevangenen kunnen van deze voorwerpen en van zichzelf alleen de schaduwbeelden op de wand van de grot zien. Zij zullen deze schaduwbeelden voor de werkelijkheid houden.

In de volgende regel zegt Jezus dat het licht openbaar zal worden. Wij krijgen dat licht zelf te zien en de beelden zullen erdoor verborgen worden. In het volle licht vervliegen de schaduwen. De stoffelijke werkelijkheid is niet verdwenen, maar er schijnt een dimensie doorheen die de samenhang van alles toont en waarin vergankelijkheid niet meer het laatste woord is. Het Koninkrijk breekt door in zijn volle glorie.

Wij zijn gewoon de wereld te verdelen in goed en slecht. Voor ons gevoel zijn er veel dingen en gebeurtenissen waarin het licht van de schepper absoluut niet schijnt. We splitsen de schepping op in delen die niets met elkaar te maken zou hebben. Toch is de diepste werkelijkheid de samenhang van al wat is. Alles komt voort uit het licht en daar kan geen stukje van afgezonderd worden. Alleen – omdat wij de samenhang niet kunnen zien – lijken de delen van het geheel uit elkaar te vallen en krijgen ze een schijnbaar onafhankelijk bestaan en daardoor een eigen individuele waarneming van onze kant. Onze oordelen veroorzaken die scheiding, die pas verdwijnt als we die oordelen totaal loslaten. Laat het besef tot je toe dat jouw diepste wezenskern die van ieder en alles is. De zen monnik Thich Nath Hanh verwoordt dat heel mooi in een gedicht.

5) *Het heeft toch zin om actie te voeren tegen wat er aan de hand is in de wereld?*

Antwoord

Noch in Zen noch in het Thomas-Evangelie wordt activiteit ontraden. Sta in het leven zoals de Barmhartige Samaritaan met open ogen voor datgene wat je op je weg tegenkomt en grijp handelend in.

6) *Ik ben een brave huurder maar dreig op straat gezet te worden. Moet ik het lijdzaam laten gebeuren of een advocaat inschakelen?*

Antwoord

Neem het mee de meditatie in en doe dan wat je hart ingeeft. Laat het een activiteit zijn waar de energie van afstraalt. Waar we het lijden van anderen kunnen verlichten, dan is dat onze taak in het leven.

In het Zen Boeddhisme worden er elke dag vier geloften uitgesproken door de zenmonniken. De eerste gelofte van de Bodhisattva - het ideaalbeeld van de heilige die in de wereld optreedt – dat is hoe talrijk de levende wezens ook zijn, ik beloof ze allen te bevrijden. Het is het uitspreken van een engagement omdat je met iedereen verbonden bent. Dat zegt Thich Nath Hanh ook in zijn gedicht.

Soms word je platgeslagen door het leed wat de media eruit zeeft, zij laten vooral het slechte nieuws zien. De grote stroom op de wereld is dan toch het goede, want het slechte is nieuws. Laat je daar niet door ontmoedigen. Wees actief aanwezig in je omgeving.

Probeer helder te zijn in je motieven en laat een ander ook zijn groeiproces beleven. Bij de levende wezens horen ook planten en dieren. De schepping is één, wij zijn daar rentmeester van. Zoekende naar onze diepe grond hebben we een open mind nodig om de werkelijkheid te begrijpen.

Voor informatie over de lezingen en het cursusprogramma van **De Spirituele Sociëteit Zeeland** surf naar www.spirsoczld